

УДК 658

Г. С. Жулай,
аспірант кафедри економіки підприємства,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

G. Zhulai,
PhD student of economic enterprise, Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv

THE MECHANISM OF ENTERPRISE EFFICIENCY MANAGEMENT

У статті розглянуто сутність та принципи формування механізму управління ефективністю діяльності підприємств та його роль у функціонуванні підприємств. Визначено складові механізму управління ефективністю діяльності.

In the article was considered the essence and principles of the efficiency management mechanism of enterprises and its role in the functioning of companies. Determined the key elements of the mechanism of efficiency management.

Ключові слова: механізм, система, управління, ефективність, ефективність діяльності.
Key words: efficiency, mechanism, system, management, efficiency, enterprise efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах сьогодення майже всі без виключення підприємства зіштовхуються з безліччю проблем, пов'язаних із нестабільною ситуацією на вітчизняному ринку, першими кроками до Європейського Союзу, Угоди про асоціацію, торговельна частина якої набудуть чинності з 1 січня 2016 року. Тому важливими постають питання вдосконалення або впровадження нових механізмів управління ефективністю, від яких залежатиме зростання прибутку, забезпечення високої соціальної ефективності функціонування трудового колективу, формування позитивного іміджу підприємства на ринку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням формування, вдосконалення та розвитку механізму управління ефективністю присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних економістів: Е. Короткова, А. Кульмана, А. Куценко, В. Луцковського, Е. Мінаєва, В. Мухіна, В. Пономаренко, Г. Попова, М. Рогози, О. Страхової, Ф. Хміля, О. Ястремської.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Визначити сутність та принципи формування механізму управління ефективністю діяльності підприємств та його роль у функціонуванні підприємств. Дослідити складові механізму управління ефективністю діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У ХХІ столітті зміни управлінських систем, які трансформуються під впливом змін навколишнього середовища, відбуваються значними темпами. Певна частина управлінських завдань є принципово новою й не може вирішуватися з орієнтацією на минулий досвід. Множинність завдань, які постають перед вищим менеджментом підприємств сфери послуг, ускладнюється глобалізаційними процесами, що призводять до подальшої інтенсифікації управлінських проблем. Все вищевикладене обумовлює інтерес вчених щодо проблематики динаміки змін у підходах до управління ефективністю підприємств [1].

Поняття "механізм управління" як ключовий елемент підприємства відносно нове і недостатньо вивчене. Про це свідчить відсутність пояснень щодо даного терміна в новітній довідковій економічній літературі [3].

О. Страхова поняття "механізм" застосовує у переносному значенні і трактує як систему, що визначає порядок будь-якого виду діяльності [6]. Вона також поєднує зазначене поняття з епітетом "механічний", що означає той, що свідомо не регулюється. Звідси, з її точки зору, при використанні поняття "механізм" щодо управління передбачається створення такої системи, яка забезпечить постійний управлінський вплив, спрямований на отримання певних результатів діяльності.

Розглядає механізм як систему і російський науковець В. Мухін. Він вважає, що управління — це процес, а система управління — механізм, який забезпечує цей процес [5, с. 64]. У свою чергу систему управління він визначає як сукупність двох взаємодіючих підсистем (тієї, яка керує — суб'єкт управління, та тієї, якою керують — об'єкт управління). Зважаючи на вищезазначене, можна сказати, що механізм управління — це взаємодія суб'єкта та об'єкта управління, які забезпечують даний процес.

Також системою, яка утворюється із взаємопов'язаних ланок (підсистем), що об'єднують множину різних елементів і блоків, забезпечуючи у процесі їх взаємодії функціонування всіх підсистем, називає механізм управління щодо організації відомий український учений — Ф. Хміль [11, с. 221]. Діяльність елементів і блоків, у свою чергу, на його думку, зумовлюється зовнішніми та внутрішніми приводами. А метою функціонування механізму управління є забезпечення взаємо-узгодженої життєдіяльності економічної, соціальної та техніко-технологічної підсистем організації у стратегічному і в оперативному періодах. Автор дійшов таких висновків, спираючись на визначення поняття "механізм".

За словами Г. Попова, механізм управління характеризує основоположні, фундаментальні, наріжні "камені" системи управління [9, с. 6]. До нього належать цілі, функції, принципи та методи управління. Згідно з поглядом Г. Попова, механізм управління є основою системи управління разом із керуючою системою в статичі (структура управління — органи управління, кадри управління, техніка); керуючою системою в динаміці (процеси управління) та удосконаленням системи управління (як продовження функціонування і особлива стадія динаміки).

Е. Коротков [2, с. 91] стверджує, що система і процес управління є необхідними, але недостатніми умовами його здійснення. Він говорить, що для управління, окрім цілей, функцій, системи управління та управлінських рішень, необхідно, щоб існували певні мотиви трудової активності персоналу. Вони мають враховуватися під час розробки рішень, у процесі організації функціонування системи управління, в усіх діях керівництва. В цьому випадку мотиви і виступають засобами впливу, стають важелями управління. А вся сукупність мотивів діяльності людини, на яку спирається керівництво, є механізмом управління.

Отже, Е. Коротков визначив механізм управління як сукупність мотивів трудової ак-

тивності персоналу, які визначають як саму можливість, так і ефективність управління, та від яких залежить сприйняття впливу. Пізніше він зробив доповнення до свого визначення, в якому зазначив, що в поняття механізму управління необхідно також включити інтереси людини, її цінності, соціально-психологічні установки, застереження, прагнення (індивідуальні цілі), почуття обов'язку.

В. Пономаренко, О. Ястремська та В. Луцковський [8] наголошують на отриманні особливого значення такої логічної тріади, як "механізм управління — трудова мотивація — ефективність функціонування підприємства".

Якщо раніше мотивація персоналу здійснювалася через удосконалення системи організації та оплати праці, то тепер вона відбувається також і через залучення персоналу до процесу діяльності, самоствердження, самовираження, успіху. Таким чином, персонал, враховуючи умови сьогодення, має розглядатися вже не тільки як економічний ресурс, але і як потенціал, джерело розвитку певного підприємства, на чому і зробив акцент, розглядаючи сутність механізму управління підприємством, Е. Коротков. Тому трудова мотивація стає активною частиною в процесі формування механізму управління, а вміння використовувати інтелектуальний потенціал певного підприємства перетворюється на першочергове завдання, одну із найбільш привабливих сфер діяльності механізму управління підприємством [4, с. 41].

Паламарчук О.М. виділяє такі внутрішні фактори управління підприємством: організаційні, структурні, технічні, економічні, адміністративні, матеріальні. Відповідно, основними видами механізмів управління є: організаційний, економічний, структурний, організацій управління, технічний, адміністративний та інформаційний [7].

У сучасному словнику іноземних слів [10, с. 377] термін "механізм" трактується двоюко: і як внутрішня будова будь-чого, і як сукупність станів та процесів, з яких складається будь-яке явище. Перевага подібного двоюкого визначення полягає в тому, що спочатку треба знати, яким чином побудований даний об'єкт, для того, щоб потім можна було перейти до дослідження процесів його функціонування та розвитку. Далі, говорячи про управління ефективною діяльністю, необхідно пам'ятати, що управління — це цілеспрямоване регулювання, тобто мається на увазі наявність мети, а ефективність визначена в даному дослідженні як співвідношення результату діяльності до потреб, цілей і засобів (витрат).

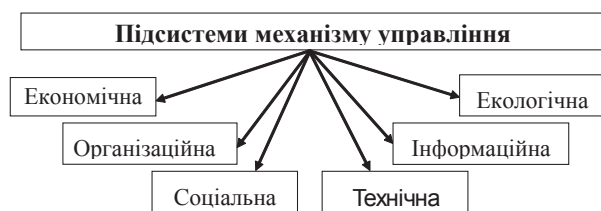

Рис. 1. Підсистеми механізму управління ефективністю діяльності підприємства

Куценко А.В. [4, с. 42—43] трактує "механізм управління" як оптимальну сукупність форм, структур, методів, засобів і функцій управління, які покликані сприяти цілеспрямованому оперативному регулюванню діяльності за напрямками управління ефективністю для забезпечення відповідності фактичного стану підприємства заданим параметрам.

Для того, щоб у повній мірі розкрити сутність управління ефективністю діяльності підприємства, пропонується виділити такі підсистеми механізму управління ефективністю: економічний, організаційний, соціальний, технічний, інформаційний і екологічний (рис. 1) [4, с. 47].

У визначенні економічного, організаційного, соціального та технічного механізмів автор [4] розділяє погляди Е. Короткова та Є. Мінаєва, що розглядалися вище, погоджується з їх тлумаченням.

Інформаційний механізм управління ефективністю діяльності підприємства пропонується визначати як сукупність способів, методів, технологій, які мають [4]: по-перше, забезпечувати збір і оперативну доставку нової, достовірної, актуальної інформації щодо суб'єктів зовнішнього середовища управлінському персоналу всіх рівнів підприємства, яка структурована відповідно до виконуваних ним (персоналом) функцій і завдань; по-друге, створити та постійно оновлювати інформаційну базу даних діяльності самого підприємства та забезпечувати вільний доступ до неї; по-третє, надавати інформацію щодо діяльності даного підприємства зацікавленим суб'єктам зовнішнього середовища.

Екологічний механізм пропонується розглядати як низку економічних, організаційних, технічних, технологічних заходів, що мають сприяти мінімізації впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище.

Визначені складові механізму управління ефективністю діяльності підприємства є рівноправними. Вивчення кожної з них може бути предметом окремого дослідження.

В управлінні головну роль відіграє економічний механізм, який значною мірою впливає на формування і функціонування складових організаційного механізму. Як стверджують керівники різних підприємств, на практиці ці механізми є невіддільними один від одного.

У процесі дослідження теоретичних аспектів механізму управління ефективністю діяльності підприємства можна дійти до висновку, що його роль у діяльності підприємства є вагомим і тому він має [4]:

- відповідати цілям і завданням діяльності підприємства. Це означає, що серед засобів впливу, які передбачається використовувати в управлінні, повинні бути такі, які можуть працювати на дані цілі;

- формуватися не за чутливістю до засобів впливу кожної людини окремо, а за груповою динамікою. Це означає, що людину слід розглядати в певному соціальному середовищі та в процесах можливих змін, які реально відбуваються при функціонуванні підприємства;

- створити умови діяльності, які мають мотиваційну цінність. Умови, в яких працює людина, можуть бути або мотивом, або перешкодою для ефективної роботи. Механізм управління — це оточення людини, що створює відповідне її ставлення до роботи та функцій, до колег і керівництва;

- орієнтуватися на визначені способи використання засобів управління, тобто методи управління. Засоби управління, які має в своєму розпорядженні керівництво, мають давати можливість використовувати найбільш ефективні методи управління;

- мати потенціал свого вдосконалення і розвитку. Необхідно постійно проводити корегування механізму управління ефективністю діяльності підприємства, оскільки у зв'язку з обставинами відбуваються зміни системи цінностей, мотивів і інтересів, які не завжди є передбачуваними. Слід орієнтувати механізм управління на розпізнавання засобів впливу, що виникають, збагачення тих, що вже існують або їх заміну новими. Адже не можна вважати, що одного разу сформовані та знайдені засоби впливу надалі не зміняться;

- визначати стиль управління, який не є індивідуальністю керівника. За багатьма своїми ознаками стиль управління формується відповідно до механізму управління, який визначає можливість використання тих чи інших методів управління;

- спиратися на повноту та збалансованість засобів впливу. Це найважливіша умова ефективного використання механізму управління ефективністю діяльності підприємства. Спо-

творення засобів впливу зменшує ймовірність успішного управління.

— дотримуватися принципу моральності. Засоби та методи управління можуть бути такими, що суперечать принципу моральності, наприклад, страх, шантаж, моральний тиск. Структура механізму управління ефективністю діяльності підприємства має виключати використання таких важелів.

ВИСНОВКИ

Механізм управління ефективністю діяльності підприємства слід розглядати як складу систему, що включає підсистеми прогнозування і планування розвитку, мотивації, організації, інформаційного забезпечення. Формування дієвого економічного механізму сприятиме вирішенню однієї з найважливіших проблем сучасного господарювання — підвищення конкурентоспроможності українських підприємств.

Література:

1. Корогодова О.О. Концептуальні засади управління ефективністю підприємств сфери послуг / О.О. Корогодова. — Збірник наукових праць. Економічні науки. Вип. 8. — Чернівці: Книги — ХХІ, 2012. — С. 172—180.

2. Коротков Э.М. Концепция менеджмента: учеб. пособ. — М.: ДсКА, 1998. — 304 с.

3. Кураков А.П., Кураков В.Л. Словарь-справочник по экономике. — 2-е изд. — М.: Пресс-сервис, 1998. — 388 с.

4. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України: монографія. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. — 205 с.

5. Мухин В.И. Основы теории управления: учебник. — М.: Экзамен, 2003. — 256 с.

6. Никонов А.А., Страхова О.А., Слюзберг М.О. Управление результатами и затратами в научно-технических организациях машиностроения. — Л.: Машиностроение, 1988. — 79 с.

7. Паламарчук О.М. Сутність та формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства [Електронний ресурс] / О.М. Паламарчук // Економічний вісник університету — 2011. — Вип. 17/2 — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_2/Palamarchuk.pdf

8. Механизм управления предприятием: стратегический аспект / В.С. Пономаренко, Е.Н. Ястремская., В.М. Луцковский и др. — Харьков: Изд. ХГЭУ, 2002.

9. Попов Г.Х. Организация процессов управления. — М., 1975. — 356 с.

10. Современный словарь иностранных слов. — СПб.: Дуэт, 1994. — 752 с.

11. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: підручник. — К.: Академвидав, 2003. — 608 с. — (Альма-матер).

References:

1. Korogodova, O.O. (2012), "Conceptual principles of efficiency management on service companies", Zbirnyk naukovykh prats. Ekonomichni nauki, vol. 8, pp. 172—180.

2. Korotkov, E.M. (1998), *Koncepcija menedzhmenta* [The concept of management], DsKA, Moscow, Russia.

3. Kurakov, L.P. and Kurakov, V.L. (1998), *Slovar-spravochnik po ekonomike* [Economic dictionary], Press-servis, Moscow, Russia.

4. Kutsenko, A.V. (2008), *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstv spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy* [Organisational and economic mechanism of efficiency management on enterprises of consumer cooperation of Ukraine], RVV PUSKU, Poltava, Ukraine.

5. Mulin, V.I. (2003), *Osnovy teorii upravlenija* [Basics of management theory], Ekzamen, Moscow, Russia.

6. Nikonov, A.A. Strahova, O.A. and Sluzberg, M.O. (1988), *Upravlenie rezultatami i zatratami v nauchno-tehnicheskikh organizaciih mashinostroeniia* [Management of results and costs in scientific-technical engineering organizations], Mashinostroenie, Leningrad, Russia.

7. Palamarchuk, O.M. (2011), "The essence and formation of organizational and economic mechanism of enterprise competitiveness" *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 17/2, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_2/Palamarchuk.pdf (Accessed 15 September 2015).

8. Ponomarenko, V.S. Jastremskaia, E.N. and Luckovskii, V.M. (2002), *Mekhanizm upravleniia predpriatiem: strategicheskii aspekt* [Mechanism of enterprise management: strategical aspect], KhGEU, Kharkiv, Ukraine.

9. Popov, G.H. (1975), *Organizaciia processov upravlenija* [Organisation of management processes], Moscow, Russia.

10. Duet (1994) *Sovremennyj slovar inostrannykh slov* [Modern dictionary of foreign words], Duet, St. P., Russia.

11. Khmil, F.I. (2003), *Osnovy menedzhmentu* [Management basics], Akademvydav, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2015 р.